

направления в обучении иностранным языкам: Вестник Моск. гос. лингв. ун-та. – Вып. 12(618). – М.: ИПК МГЛУ << Рема>>, 2011. – С. 43-60.

3. Смирнова Л. П. Модернизация содержания обучения иностранным языкам в неязыковом вузе / Л. П. Смирнова, М. В. Смирнов // Вестник Моск. гос. лингв. ун-та. – Вып. 12(618). – М.: ИПК МГЛУ << Рема>>, 2011. – С.19-28.

УДК 811.111

Ємельянова Є. С.

(м. Харків)

ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ

У полі уваги сучасного мовознавства сьогодні перебувають питання адекватного російсько-українського перекладу наукової термінології, адже, як підтверджують дослідження, фахові тексти повідомляють головну інформацію, її зерно саме через терміни [12, с. 134]. Лексична некомпетентність перекладача, недостатність фонових знань можуть призвести до некоректності перекладу та непорозумінь фахівців. Найновіші дослідження вказують на те, що „хоча переклад фахових текстів у жодному разі не зводиться лише до відтворення термінологічних одиниць мовою перекладу, та все ж без знань, пов'язаних з походженням, способами утворення, класифікацією, функціонуванням (у межах певної терміносистеми та поза нею), особливостями перекладу саме термінів, адекватний переклад виявляється неможливим” [1, с. 5]. А. Лемов наголошує, що кількість праць, у яких досліджено терміни в тому вигляді, як їх зафіксовано у словниках, набагато більша за кількість досліджень, присвячених специфіці функціонування терміна в тексті. Але класифікувати, систематизувати термінологію можливо лише при вивченні термінів у природному для них середовищі, тобто в наукових текстах, адже лише в процесі функціонування наукового терміна виявляється діалектика відношень між елементами його системи, які можуть перебувати у статичі чи змінюватися [8, с. 33 – 34]. Враховувати сферу функціонування надзвичайно важливо, тому що саме це, на думку В. Даниленко, є найбільш природне вживання термінології, тобто те основне джерело, де з'являються нові терміни та набувають обґрунтування та право на життя [3, с. 41]. Спираючись на викладені положення, основною джерельною базою нашого дослідження було обрано тексти наукових видань і підручників останніх років (2008 – 2011).

Хоча з момента проголошення української мови державною пройшло вже понад 20 років, на жаль, як зауважує відомий сучасний мовознавець, професор І. Кочан, „останнім часом доводиться нерідко чути з екранів телебачення репліки про те, що українська мова нездатна передавати наукові

поняття, бо „російською це виходить краще”, що хтось не сприймає українських слів у науці й ще подібні закиди. Таким „філософам” хочемо нагадати, що наша мова належить до найкращих європейських мов, яка здатна передавати найтонші порухи душі й найскладніші наукові поняття. Ці люди просто не знають нашої наукової історії” [5, с. 105]. Вважаємо за необхідне підкреслити, що українська термінознавча думка з самого початку формувалася в європейському контексті й поступово пробивалася через рамки бездержавності своєї нації [9, с. 3]. Розвиток української термінології на власній етнічно-мовній основі найбільше гальмували екстралінгвальні фактори, пов’язані з бездержавністю української нації, а звідси й функціональним статусом її мови.

Нагадаємо тільки деякі факти. Ще в 1873 р. у Галичині засновується Наукове товариство ім. Т. Шевченка, а в Східній Україні, у Києві – Стара Громада, що опублікували низку важливих українознавчих матеріалів, серед яких і термінологічні словники. У перші десятиліття ХХ ст. поширюється збирання термінологічного матеріалу, питання впорядкування термінів набувають особливого значення, зокрема при київському товаристві “Просвіта” і при Товаристві імені Квітки-Основ’яненка в Харкові існували термінологічні комісії. Значною подією для української наукової термінології стало створення Інституту української наукової мови (1921 р.). Однак, як зауважувала О. Курило, до розбудови української літературної мови вчені приступили „з психологією російської мови, із способом російського думання” [7, с. 94]. В українську мову, на її думку, були перенесені лексичні, стилістичні, фразеологічні особливості російської мови.

У 1930 р. Інститут української наукової мови було реорганізовано в Інститут мовознавства. Але вже з 1930-х років лексикографічна справа пішла на скорочення. Процес українізації припиняється, усе національне починають кваліфікувати „як націоналістичне, а націоналістичне – як антирадянське” [14, с. 523]. Плідна праця таких авторитетних мовознавців, як А. Кримський, Є. Тимченко, О. Синявський, О. Курило, М. Суліма та ін., була названа „шкідницькою й націоналістичною”, „спрямованою на відрив української мови від російської” [2, с. 2417]. Понад сорока визначних діячів української мови було ув’язнено на строк від двох до десяти років [9, с. 139].

Ліквідація у 1933 р. Інституту української наукової мови відбилася й на стані наукової термінології. Практично перестали виходити галузеві періодичні видання українською мовою. Наукова термінологія стала переважно російською. Короткий період з 1956 до початку 1960-х років – період “відлиги” – був використаний для висунення культурно-національних домагань: питань чистоти мови, вилучення кальок з російської мови тощо. У цей час в Україні активно проводилася робота щодо укладання російсько-українських термінологічних словників. Їх вийшло майже 40, та, на жаль, програма видання словників не була виконана до кінця. Після затвердження у жовтні 1961 р. на ХХІІ з’їзді КПРС нової національної політики “злиття націй” і “росіянізації” практично припинили виходити фахові видання, підручники, словники українською мовою. Показовим у цьому плані є бібліографічний покажчик „Сільськогосподарська книга України – 1988” [10], представлені у якому біля 75% видань є російськомовними. За часів Радянського Союзу українську мову було також вилучено зі сфери науково-технічної нормативної документації: понад 20 тис. Державних стандартів (рос. ГОСТ), 47 тис. Галузевих стандартів (рос. ОСТ), 80 тис. Технічних умов (ТУ) були російськомовними. Навіть 600 республіканських стандартів УРСР, що їх затвердив і видав Держплан УРСР, також були написані російською мовою [1, с. 80].

Становище змінилося після 1991 р., коли Україна стала незалежною державою. На національну термінологію переходить наука і виробництво, що вимагає удосконалення фахової термінології, отже, і обґрунтовує появу низки словників. Сьогодні державною справою визнана стандартизація термінології. У липні 1992 р. спільним наказом Міністерства освіти та Держстандарту України створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології. На цей час в

Україні розроблено понад 600 державних стандартів, які через кожні п'ять років переглядають і уточнюють [1, с. 80].

Однак той факт, що українські науковці та фахівці були вимушені багато років користуватися переважно російською мовою іноді нині призводить до нечіткого розрізнення російських та українських термінів. Це має місце саме через близьку спорідненість мов, а відповідно й міжмовні асоціації, що виникають на рівні лексем та морфем. Фахівець, знаючи про наявність тотожного лексичного елемента в рідній мові, помилково вважає його змістовним еквівалентом російського терміна, особливо якщо ці терміни мають спільну семантику. Однак, „сама концепція системності мови не сумісна з припущенням про існування в різних мовних системах тотожних елементів чи конструкцій, у яких уся сума ознак і властивостей, структура та субстанція були б цілком однакові” [6, с. 95].

Під час дослідження нами була виявлена група терміноодиниць, при перекладі яких виникає проблема, пов'язана саме з близькості спорідненістю російської та української мов. Це, зокрема, наявність кількох еквівалентів до тієї самої термінолексеми, один з яких є калькою з російської мови, фонетично й граматично адаптованою до української мови, а інший – створений на основі власних словотворчих засобів. Наприклад, *лесопилка (рос.) – лісопільня, тартак; клеймить (рос.) – клеймувати, таврувати; дубильня (рос.) – дубильня, чинбарня*. Одночасно сьогодні поступово занепадають здебільшого штучні, скальковані з російської мови назви професій з компонентом – *вод*, який замінюється національними словотвірними елементами для позначення особи, яка займається тим, на що вказує перша частина лексеми: *свекловод (рос.) – буряківник* замість *буряковод*, *овцевод (рос.) – вівчар* замість *вівцевод*, *голубовод (рос.) – голубар* замість *голубовод*, *кукурузовод (рос.) – кукурудзівник* замість *кукурудзовод*, *лесовод (рос.) – лісівник* замість *лісовод*, *цитрусовод – цитрусівник* замість *цитрусовод*, *чаевод (рос.) – чайвник* замість *чаєвод*. Переклад термінів-прикметників із формантами, що виконують функцію передачі подібності, схожості – *видный, – образный, – подобный* у наукових текстах має непослідовний характер, наприклад: *ланцетовидный, ланцетообразный (рос.) – ланцетовидний, ланцетоподібний; ліановидный (рос.) – ліановидний, ліаноподібний; молотобразный (рос.) – молотовидний, молотоподібний*. Непослідовність у вживанні цих формантів пояснюється, очевидно, впливом російської мови. Однак останнім часом при перекладі простежується тенденція надання переваги термінам із формантом – *подібний*. Загалом наявність певної варіантності вважаємо однією з найважливіших проблем перекладу наукової термінології близькості споріднених мов. Наведемо

приклади: *летаргический* (рос.) – *летаргійний, летаргічний*; *ляписный* (рос.) – *ляпісний, ляпісовий*; *малоподвижность* (рос.) – *малорухливість, малорухомість*; *мелькать* (рос.) – *мигтіти, миготіти*; *многоходовой* (рос.) – *багатоходовий, багатохідний*; *многоступенчатый* (рос.) – *багатоступеневий, багатоступінчастий*; *мускусный* (рос.) – *мускусовий, мускусний*; *надглазничный* (рос.) – *надочноямковий, надорбітальний*; *теплопоглощение* (рос.) – *тепловбирання, теплопоглинання*. Наявність певної норми та варіантності при перекладі розглядаємо як взаємозалежні явища та показник розвитку мови і становлення нормативної термінології. Нам імпонує думка Л. Сидоренко, яка в своєму дослідженні „Суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект)” доводить взаємозалежність норми та варіантності: ”Наявність константних і варіативних елементів у складі кожної сучасної літературної мови є виявом її основного протиріччя; розвиток норми передбачає тимчасове співіснування кількох однозначних елементів і вибір одного з них” [13, с. 4].

Сьогодні у наукових фахових текстах простежується послідовність у перекладі російських дієприкметників активного стану поширенням віддеслівних прикметників на позначення властивостей предметів і виконавців дії типу *рассеивающий* (рос.) – *розсіювальний, искрогасящий* (рос.) – *іскрогасильний, связывающий* (рос.) – *зв’язувальний*. Окремо слід зазначити, що зовсім не утворюються в українській мові дієприкметники від дієслів із постфіксом –*ся*, натомість використовуються прикметники: *окисляющийся* (рос.) – *окисний, возвращающийся* (рос.) – *обертвовий*. Певна кількість російських словосполучень має в українській мові питоми кореляти тільки на рівні однослівних одиниць або субстантивних форм, наприклад, *ветряная мельница* (рос.) – *вітряк, научный работник* (рос.) – *науковець, наварка сталью* (рос.) – *насталювання*. Чільне місце сьогодні посідає тенденція перекладу інтернаціоналізмів національними термінами, зокрема лексеми на позначення приладів із суфіксом –*ор* природно замінюють українськими відповідниками: *рефлектор* – *відбивач, рефрактор* – *заломлювач, инвертор* – *перетворювач, стартер* – *запускач* [4, с. 38]. Зафіксовано також варіанти перекладу термінів із інтернаціональним формантом *поли-* синонімічними питомими відповідниками, наприклад, *полиэмбриональный* (рос.) – *багатозародковий, полигамный* (рос.) – *багатошлюбний*. Однак більшість термінів-інтернаціоналізмів, зберігаючи свою семантику, природно набувають фонетичної, морфологічної та словотвірної адаптації на ґрунті української мови, наприклад: *афінуння, генератор, локомотив, п’єзомагнетик, пуансон, тахометр* тощо.

Отже, сучасні тенденції російсько-українського перекладу наукової термінології вказують на процеси поступового відродження національних термінів. Основними проблемами залишаються усунення непродуктивних словотвірних моделей та невдалих кальок з російської мови. Наявність у науковій термінології певної норми та варіантності розглядаємо як взаємозалежні явища та показник розвитку мови і становлення нормативної національної термінології.

Література

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. / Л.П.Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2010. – 232 с.
2. Горбач О. Пуризм / О.Горбач // Енциклопедія українознавства. Словникова частина: у 10-ти томах. Т.7 / гол.ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1973. – С.2405 – 2800; С. 2417.
3. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания / Даниленко В. П. — М. : Наука, 1977. — 246 с.
4. Кочан І. М. Запозичена лексика у сучасному мовленні / Мова. Культура. Взаєморозуміння: зб. наук. праць. – Дрогобич: Коло, 2011. – Вип. 1. – С. 34 – 41.
5. Кочан І. Словники Івана Шелудька: погляд з позицій ХХІ століття / Ірина Кочан // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія „Проблеми української термінології”. – 2010. – № 676. – С. 102 – 106.
6. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. – К.: Вид. центр „Академія”, 2006. – 424 с.
7. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови: Вступне слово. – В кн.: Українська мова у ХХ сторіччі: Історія лінгвоциту / За ред. Л. Масенко. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2005. – С.94 – 100.
8. Лемов А. В Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии) / Лемов А. В. – Саранск, 2000. – 192 с.
9. Панько Т. І. Українське термінознавство./ Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. – Львів: Світ, 1994 – 216 с.
10. Сільськогосподарська книга України – 1988: рекомендований бібліографічний покажчик / [уклад. Г. В. Волянська]. – К., 1990. – 76 с.
11. Українсько-російський словник наукової термінології / За заг.ред. Л. О. Симоненко. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2004. – 416 с.
12. Шевців Р. Б. Проблеми міжмовної координації термінів економічних наук / Р. Б. Шевців. // Мова. Культура. Взаєморозуміння: зб. наук. праць. – Дрогобич: Коло, 2011. – Вип. 1. – С. 130 – 137.
13. Сидоренко Л. М. Суфіксальні деривати в професійній термінології (нормативний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. М. Сидоренко. – К., 2004. – 19 с.

14. Яковець Р. Український мовний пуризм на європейському тлі / Р. Яковець // Вісник Львівського університету. – 2004. – Вип. 34. – Ч.ІІ. – С. 521 – 526.

УДК 378:1

Везиров Т. Г.

(г. Махачкала, Дагестан, Российская Федерация)

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ К СЕТЕВОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассматривается роль и место сетевого взаимодействия в профессиональной подготовке магистров педагогического образования по программам «Информационные технологии в физико-математическом образовании» и «Информационные и коммуникационные технологии в образовании», где важное место занимает дисциплина по выбору «Интернет и сервисы web 2.0 в педагогической деятельности».

Ключевые слова: сетевое взаимодействие, будущий магистр педагогического образования, формирование готовности, дисциплина по выбору.

The article discusses the role and place of networking in the professional preparation of masters teacher education program "Information Technology in Physics and Mathematics Education" and "Information and Communication Technologies in Education", which occupies an important place Electives "Internet services and web 2.0 in teaching activity "

Keywords: networking, the future master of teacher education, the formation of readiness, the discipline of their choice.

Концепция долгосрочного социально-экономического развития Российской Федерации на период до 2020 года в качестве приоритетных направлений определяет повышение качества образования путем расширения использования информационных и коммуникационных технологий (ИКТ) для развития новых форм и методов обучения, переход от системы массового образования к необходимому для создания инновационной социально-ориентированной экономики.

В современной педагогике уделяется большое внимание роли и функциям профессионально-педагогического взаимодействия.

В стремительно развивающемся обществе требования к педагогу постоянно возрастают. Обучающимся требуются педагоги, которые могут отвечать их требованиям и могут подготовить их к достижению успеха.

Значимость и актуальность сетевого взаимодействия отражены в Концепции долгосрочного социально-экономического развития России до